

Решат Нури

Гнездото на окаяните

Miskinler Tekkesi
Copyright © 1946 Resat Nuri Güntekin

The Book is published with the support of TEDA Project

© Издателство „Слънце“, 2014 г.
© Хубавинка Филипова, преводач, 2014 г.
© Вихра Стоева, художник, 2014 г.

ISBN 978-954-742-203-2

РЕШАТ НУРИ

Гнездото на окаяните

Издателство „Слънце“

Основано 1937 г.

София, 2014 г.

ПОРЕДИЦА
„МАГИЯТА НА БОСФОРА“

ЗАБРАНЕНИЯТ ПЛОД

Халид Зия Ушаклъгил

ХЮМЕЙРА

Нашиде Гьокбугак

РАЗБИТ ЖИВОТ

Халид Зия Ушаклъгил

СЪДБАТА НА АТИЕ

Нашиде Гьокбугак

СИНЬО И ЧЕРНО

Халид Зия Ушаклъгил

ОГНЕНА НОЩ

Решат Нури

КЛЕЙМОТО

Решат Нури

ГНЕЗДОТО НА ОКАЯНИТЕ

Решат Нури

ОЧАКВАЙТЕ:

ЖИВОТЪТ Е ХУБАВ

Назъм Хикмет

ПЪРВА ЧАСТ

I

Още като дете умеех да треперя над животеца си толкова добре, колкото и сега. Никога не са ме блазнали игрите на гоненица, на прескочикобила, пързаянето... Надвечер разпъвах сгъваемия стол при вратата към градината на нашия конак, отпусках прекалено голямата за тялото ми глава върху обраслата с бръшлян стена на кухнята и съзерцавах дечурлигата, които играеха в руините отсреща.

Децата са малки зверчета, които, ей богу, изпитват истинско удоволствие да причиняват зло както на себе си, така и на другите.

Понякога без повод те се нахвърляха върху мен, грабваха ми феса, замеряха ме с пръст...

И тогава бях силен. Можех да спъна с крак когото поискам и хубавичко да го сритам. Но трябваше да се надигна, да хукна да го гоня, да се овъргаям целият в кал и пепел... Тоест да извърша цял куп никому ненужни неща. Е, струваше ли си? Какво щях да спечеля, ако тровех душата си заради рояк глупаци, които гледаха като телета и изобщо не знаеха какво вършат и какво искат! Какво да спечеля ли? Ами нямаше да съм несправедливо унижаван и оскърбяван. Вярно, ръцете и краката ми щяха да носят синини от боя, но на сърцето ми щеше да е леко...

Вероятно имате право. Жаждата за мъст е благородно усещане. Хората, които смятаме за благородници, са изключително взискателни и чувствителни към посегателствата върху личността, честта, имуществото и ду-

шата им. Но нима освирепелите животни постъпват по друг начин? Ако раздразниш и най-нещастното коте или най-гальовното куче, хайде, посмей после да посегнеш към него, де! Без значение дали си му стопанин, или не, то тутакси ще реагира с ярост – ще се озъби насреща ти, ще извади нокти... Дори най-благородното животно – конят, показва още по-голямо неблагодарумие. И ако го подплаши нещо отпред, започва да хвърля ритници върху невинния нещастник отзад. Ами камилите!? Известно е, че не прощават на онзи, който се е отнесъл зле към тях, и с течение на времето стават все по-злюбни и по-злюбни.

Да, може би липсата на желание за мъст у даден човек не говори добре за него. Аз обаче не мога да отрека – през целия си живот и за миг не съм усетил да ме гложди подобно настроение. Какво да правя, такъв съм си по рождение. Нали прокаженият не изпитва болка от гнойните си рани. Така и аз не изпитвам злоба.

И все пак да си признаем, отмъщението донякъде носи полза. Защото, като види, че не си безразличен към злото, което ти е причинил (поне докато не се забрави болката от него), злосторникът ще те остави на мира. Така е. Но да не забравяме, че има и по-безболезнени начини да постигнеш същия резултат – например да се молиш. Така постъпвах аз навремето с момчетата, които ме тормозеха. „Братленце, миличък! Знам, че можеш да ми счупиш главата. Не мога да се меря с теб, но няма ли да ти е жал да ходя с пукната глава...“. И така натаък. Особено ако измънкаш тези думи с наведена глава, с разтреперан глас и подсмърчайки, всичко ще е наред.

От професионалната си практика най-добре знам, че молбите и хленченето са най-мощното оръжие при

длъжностите, от които не се очакват кой знае какви материални облаги. За човек, който умее да се моли, и то смирено, почтително, няма затръшната под носа му врата, няма недостижимо стъпало от служебната стълбица. Така още в онази си възраст аз започнах да използвам доста умело въпросното оръжие и благодарение на него не само се защитавах от злобата на уличните хлапетии, ами и ги въртях на пръста си – така, сякаш са чернокожи роби с халки по носовете.

Представете си следното: лятото шества в целия си разкош, черешите са натежали от плод. Само че, за съжаление, не растат по земята като алените макове... Пърхат като литнали птички, там, в простора, където ръцете ти не могат да ги достигнат. Или пък, за да се добереш до тях, трябва да поемеш куп рискове. Но ако погъделичкаш тънките струнки на смелостта им и предизвикаш другите момчета да се покатерят на дървото, те ще свалят в краката ти препълнени кошници с плодове.

Ако след сочните череша ми се приискаше да се повозя на кола, аз прибирах сгъваемия стол, оставях го в някой ъгъл, настанявах се в количката на градинаря и с цялото си величие на владетел от стари времена ги карах да ме возят накъдето им заповядам. И всичко това постигах само с мили думи и усмивка на лице...

* * *

Да не забравяме все пак, че бях дете. От време на време изпитвах нужда да подражавам на възрастните в игрите. Така, както момчетата се забавляват с кукли, а момчетата – с оловни войничета и тенекиени мечове. Измислих си една игра, напълно подходяща за моя мързел – лесна и непретенциозна – да се правя на просяк.

Ту залепвах на клепачите си цигарена хартийка, за да приличам на слепец, ту се правех на сакат, като скривах едната си ръка в подгънатия нагоре ръкав на пуловера, изваждах от шкафа някой от бастуните, останали от дядо ми, и куцуках, подпирайки се на него като на патерици. Хленчех:

– Аз съм урод... Ръка си нямам, сляп съм... Дайте ми милостиня! – докато блуждаех между диваните и столовете.

Не знам защо, тази моя игра вбесяваше възрастните, въпреки че не пречеше на никого. Като ме видеше в тази ми роля, суданката Гюлфидан дадъ* плюеше на пръстите си и пискливо подвикваше:

– Пууу... Пууу... Пууу... Абе, ти срам нямаш ли? – Сетне навлажняваше показалеца си с език, чертаеше по стената някакви знаци и нареждаше: – Ще има да видите! Накрая това момче ще стане просяк!

Баба ме обичаше повече от другите деца в конака, защото не разхлопвах сърцето ѝ с различни лудории. Тя моментално скастрияше нашата баджъ**:

– Пепел ти на езика! Виж ти какви ги плещи тази арапка с пилешки мозък! Я му виж главата! Нямах си понятие колко знае! И то на тази възраст. Ще видите какъв велик човек ще излезе от него! Дай боже!

Чичо ми, който по цял ден седеше при жените по пижама и с кожух, не беше толкова сигурен. От време

* Дадъ – бавачка, дойка, няня. – Бел. ред.

** Думата има различни значения – по-голяма сестра, кака, леля и т.н. В именията на Османската империя така са наричали жените, които са отговаряли за домакинството, помагали са в отглеждането на децата; част от прислугата с по-отговорни функции и по-привилегировано положение; също и чернокожа дойка; „сестра“ в дервишки орден. – Бел. прев.

на време той хващаше с ръце възголямата ми глава и я завърташе насам-натам, като че ли искаше да разбере какво има вътре в нея, пляскаше я отляво, отдясно, както се проверява диня, и заключаваше:

– Не знам, обаче... Щом е толкова голяма, изглежда, ще да е за добро!

Баба ми имаше готов отговор и за него:

– Забрави ли, че са наричали дядо ми Шемседдин Молла Коджабаш Казаскер (Военния съдия с голямата глава)? Когато се качвал в колата, до него сядал слуга, та да му придържа главата... Вашите глави са като юмрук, ама не сте сядали като Коджабаш Казаскер на една трапеза с падишаха. Всички вие живеете от трохите на все още запазените от дядо ви блага... Ей на, това момче се е метнало на него. Само да порасне, ще видите какъв човек ще стане!

Странно нещо е светът. На съдбата нищо не ѝ костваше да направи и от мен един Коджабаш Казаскер. И все пак предчувствието на Гюлфидан баджъ се оказа по-точно от бабиното. След поредица от препускащи едно подир друго събития, в края на краищата... станах такъв, какъвто предсказа тя.

II

Сред предците ми има наистина важни личности. Някои от тях фигурират в историческите книги, били са велики мъже, с които се е гордеела цялата страна.

Когато понякога вървя след погребални шествия в „Еюб“, „Едирне капъс“ или „Меркезэфенди“, се натъквам на все още стърчащите им надгробни камъни: Хаджъ Насър Молла, Акидеджибашъ Осман Меляли ефенди, командващия флота Рюкнеддин паша, Абувада Мюселлими Тахир бей и още колко други... Взира се в стърчащите все още с достойнство шапки върху паметните камъни на моите деди из разните гробища и се просълзявам, а гърдите ми се изпълват с гордост. Не се приближавам съвсем до тях, тъй като не допускам и най-малката вероятност те да се гордеят със своя последен внук. Най-много се страхувам от Коджабаш Казаскер, дето си похапвал, седнал коляно до коляно със султан Махмуд, че ако ме познае, килнатият му на една страна камък с грамадния калпак отгоре направо ще се катурне до края на земята.

Така де, как съм се пръкнал от тези велики мъже, покорявали планини и морета, седели редом и хранили се на една трапеза със султаните? Ако мислим с главата на нашата суданка Гюлфидан, това е станало възможно поради необяснимата мъдрост на Аллах. Само че от моя гледна точка аз не съм чак толкова учуден.

Самочувствието в сегашната ми професия е повлияно от предците ми и по моему това е ясно като бял ден. Не познавам добре живота им – по време на пожара в Аксарай изгоряха всички родословни дървета заедно с документите и ферманите. Запомнил съм обаче по не-

щичко от разказите, които слушах за тях през детските си години. Коджабаш Казаскер например, когото заради голямата му глава смятам за най-прекия си роднина, наистина е бил за султан Махмуд нещо като зеницата на окоето му. Изхранвал в конака си може би двайсетина-трийсетина наложници, роби, готвачи, икономии и така нататък. При все това, забележел ли каймак на трапезата при падишаха, той разпервал ръце и започвал да нарежда:

– Аллах да даде дълъг живот на нашия шах! Служителят на Аллах може да вкуси каймак единствено на държавната трапеза. Иначе ще се случи ли на такива като нас да опитат каймак?

Същият велик мъж събирал падналите пред султана трохи, потривал ги по лицето и очите си, скътвал ги в специално изработена за целта седефена кутийка и с молитви и благословии ги отнасял в конака. Аз не съм заварил онзи щастлив период, но дълги години на новородените бебета в семейството давали като първа милостиня на белия свят да вкусят от трохите на падишаха (скрити като Брадата на Пророка в нагънати кат върху кат красиво извезани дантелени шалове), та хлябът, който ще яде през целия си живот малката рожба, да бъде замесен от лека и грижовна ръка.

Дори когато растях самият аз, по времето на Абдул Хамид Втори, от двореца пристигаха дарения от по петдесет-шестдесет жълтици (официално се наричаха Благоденянието на султана). Цялата фамилия се събираше в големия салон и се провикваше: „Амин! Амин!“, също както правеха в прословутото дервишко теке на Караджаахмед.

Така че милостинята е в кръвта ми – тестото на фа-

милията Коджабаш е замесено с нея и не е за учудване, че постепенно способностите, дадени от Бога на славните ми деди, се развиха в мен до съвършенство.

Преди девет-десет години ми попадна една поема на Осман Меляли ефенди, мой дядо. Чета я от време на време със страхопочитание. Тази творба от начало до край е изтъкана само от молби и вопли... Дядо ми отправя последователно молитви към Аллах, към пророците – и както си е по протокола – и към техните ученици... После идва редът на султаните и везирите. Накрая, когато приключва с касидите* и започва любовните газели**, вече се моли за душата си: за красавицата, за една нейна усмивка, за косъмче от къдриците ѝ...

* Касида – церемониален жанр в класическата арабска, персийска и тюркска поезия, подобен на одата. – Бел. ред.

** Газели – характерни строфи в поезията на Близкия и Средния изток. – Бел. ред.

III

Казват, че човек, какъвто е на седем години, такъв е и на седемдесет. Добре, съгласен съм. Но какъвто и да е на седем, на седемнадесет или дори на двадесет и седем не е съвсем същият. Едва към четиридесетте започва да заприличва отново на седемгодишния. Например, като стане на седемнадесет, плахото седемгодишно момченце придобива смелост, кръвта му закипява и неминуемо ще го видите да се хвърля ту тук, ту там в опасни и рисковани ситуации. Но след четиридесетте, когато жилите му започват да се изопват, предишните му страхове отново подават нос от бърлогите си. Във всеки случай трябва да се признае, че между човека, който на седем години се бои от вещиците, а на петдесет и седем – от крадците или полицаите, и младия двадесет и седем годишен мъж, който броди по тъмните улици и си подсвирква с уста – макар и подсвиркването му да потреперва леко – има известна разлика.

На седем години момчето прави намаз* в краката на баща си, на двадесет и седем вече учи философия, става атеист и започва да говори с насмешка за рая и ада. Но към петдесетте нещата отново се възвръщат. По рафтовете на библиотеката му се нареждат лекарствата за кръвно, шишенцата със сироп за общо укрепване на организма и така нататък, а заедно с тях в ума му възникват и ред подозрения и въпроси: „Дали пък не...?“. От време на време ходи да съзерцава уникалната архитектура на Сюлеймание джамия, където допреди няколко години е влизал като американски турист с чехли на

* Мюсюлманска молитва. – Бел. ред.

краката. Сега обаче носи обувките си в ръка, стъпва по чорапи и колебливо и смутено започва да реди благоговейни молитви към Аллах и неговите пророци.

Да, от каквото и тесто – или кал – да е замесен седемгодишният човек, няма как да не е същият и на седемдесет. Но трябва да признаем, че в младостта, както наричаме възрастта на щастливите мечтания, тази закваска набъбва и прибавя твърде различни подправки към двадесетгодишния младеж и към застаряващия мъж.

Това, което се опитвам да обясня, е следното: на пръв поглед между девет-десетгодишния „аз“ и днешния ми „аз“ няма кой знае каква разлика. Само че между тези два чудесно разбиращи се един с друг „аз“-а през младостта ми се е промъкнало някакво непознато „аз“, нещо като нечакан официален гостенин. Сега си го спомням като роднина, с когото сме от една кръв, но заради някои негови мисли и лоши черти на характера няма как да се отъждествя с него.

Да, във възрастта, когато ставах мъж, аз започнах да се променям. Като поникнали посред лято кълнове на лук избуяха редица признаци. Лицето ми се удължи, бръчките ми изчезнаха, бузите ми порозовяха. В погледа ми се появи задълбоченост, тембърът на гласа ми стана някак си по-сладникаво-влажен. Дори покритата ми с дълга къдрава коса глава изглеждаше направо смалена, придобива по-човешки вид. Големи промени имаше и в облеклото ми. Макар да бях твърде небрежен като момче, постепенно взех да се издокарвам. Току подгонвах Гюлфидан баджъ да ми изглади панталоните, а когато излизах навън, си слагах колосана яка и папионка. Така за кратко време лято-

то, което превръща зелените кълнове в пищни цветя, превърна и мен в мъж. Станах от своя сгъваем стол, изправих се на крака и започнах да пърхам с криле насам-натам като изскочила от пашкула си пеперуда. Вечер съзерцавах звездите през прозореца и ту сърцето ми се разтуптяваше от копнеж да литна към небето, ту очите ми се просълзяваха от странни приумици, ту изпадах в унес.

Вече не се държах като ни чул, ни видял. Бях храбър и дързък. Но тъй като въпросните усещания все още не бяха набрали достатъчно сила, за да се изтръгнат от мен и да се превърнат в действие, засега ми служеха само като стимул за фантазиите. Представях си например, че някоя нощ вкъщи се промъква крадец и аз се нахвърлям отгоре му; пред очите на цялото домочадие, разбягало се на вси страни из конака от страх, му връзвам ръцете и го предавам на полицията. (Какво възмездие ще е за онези, които ми се подиграват, че съм страхливец!) Друг път се виждах като вече забогатял от лотарията мъж да спасявам заложените при сарафина за едномесечен срок акции на баба ми и с един замах да разчиствам натрупваните с години борчове на конака.

Е, ами на такъв младеж не му ли трябва сега и една любима! За връстниците ми това не беше проблем. Някои от тях гонеха прислужниците по таваните, други пък надвечер стърчаха пред входа на девическата гимназия. Аз спадах повече към втория вид ухажори. Не ми е в природата да си пълня окото през открената врата, като някои влюбени... Плюс това, както и много други момчета, бях отгледан сред възрастни жени и затова смятах женкарството за позор и грях. Исках

моята бъдеща съпруга да ми е отредена по волята на Аллах, да се появи едно почтено момиче с миловидно лице, с което ще се обичаме платонически, ще си даваме тайно знаци, ще си разменяме усмивки и писма. Никакви опасности, никаква досада! Една безоблачна и тиха любов, изпълнена с дълбокото убеждение, че някой ден любимата ми сама ще падне в обятията ми – както прасковата, която чакаш да се налее, да се изпълни със сладък сок и най-накрая да се откъсне от клона си и да тупне на земята.

Само че, както е казал някога поетът: „Държавата не идва на крака при човека“.

Като дете можех с молби и сладки приказки да накарам другите момчета да се покатерят на дърветата и да ми наберат череша. Сега обаче можех ли със същата лекота да ги накарам да ми доведат момичетата от гимназията на крака? Явно и аз трябваше да направя поне няколко крачки към тях... И точно когато най-отчаяно и сериозно се замислих, че ще се наложи да се присъединя към връстниците си и да вися по ъглите на лов за любима, съдбата ми се притече на помощ.

* * *

Една вечер, по време на Рамазана, тъкмо щяхме да ставаме от трапезата, когато една от калфите* ни изви-

* Калфа – отговорничка за реда в харема на султана. След първоначален курс на обучение, обикновените наложници били издигани в длъжност „калфа“. Били образовани за времето, могли да четат и пишат, на големи празници се появявали със строго официално облекло. Калфата ръководела прислугата и обикновено чистела и сервирала храната на султана и най-близкото му обкръжение заедно с по-нископоставените слуги и наложници. – Бел. ред.

ка да видим, че там, в далечината към Едирнекапъ има пожар. Възрастните не помръднаха от местата си, но по-младите и децата се изнизаха един подир друг към терасата на четвъртия етаж на конака. Аз и Гюлфидан баджъ няхахме намерение да се качваме по-нагоре от втория кат. В полумрака на нощта не съзирахме нищо повече от лека руменина върху небето. От терасата над нас говореха, че в далечината, в пролуката между минарето на една джамия и една висока топола, виждат как гори някаква къща.

В един момент нещо ме прихвана и реших и аз да се кача горе. Гюлфидан обаче ме спря:

– Хайде, момче, не се прави на луд... Нали видя пожара на Аллах?

За нея всяко произшествие беше работа на Аллах. Болестта – на Аллах, студът – на Аллах, лудият – на Аллах и т.н. Ето защо не обръщаше кой знае какво внимание на дребните случки.

Като затваряхме прозореца, за да слезем пак долу, видяхме по улицата да преминават пожарникари. За мен те, както тичаха необути и необлечени от единия до другия край на огромния град, бяха най-поразителните герои. Баджъ обаче се страхуваше от тях и само някой да ги споменеше в разговор, започваше да плюе с отвращение по земята. Но това важеше само за обичайното всекидневие. Имаше ли някъде пожар, огнеборците израстваха в очите ѝ като важни мъже. Та Гюлфидан баджъ се наведе през прозореца с развети краища на бялата си кърпа за глава и завика:

– Хайде да ви видя, лъвове на падишаха! Аллах да ви закриля!

После цялата фамилия се върна в трапезарията. След

време мъжете отидоха на съборната молитва, дойдоха ни на гости жени с фенери от балатум, доста време се игра на печич* и на пръстен**. Който не участваше в игрите, се качваше до горе и донасяше вести, че пожарът, изглежда, се разраства. Тези, които бяха долу, машинално повтаряха:

– Не се тревожете, така ви се струва в тъмното. Да, да, къде е той, къде сме ние?

Само дето стана така: когато не след дълго топът гръмна и освети всичко наоколо, покривът на конака вече пламтеше и цялата ни фамилия с плач и писъци го наблюдаваше от един бостан, малко по-надолу.

* Древна игра, произхождаща от Индия, разпространена в Ориента. Играе се върху дъска с кръстовидно разчертани квадратчета, по които се местят според правилата мидени черупки, шамфъстък и др. – Бел. пр.

** Забавна игра с конусовидни метални кухи форми. – Бел. пр.

IV

След пожара се настанихме пак в конак от едно време, близо до Джинджи мейдан. И тук всичко беше същото както в предишния конак: харемът, салоните за мъжете, витите стълбища с изтръгнатите парапети, ташлъците* и салоните, за които възрастните казваха, че са като „с кон да препускаш из тях“, високите сводести прозорци, резбованите сачаци, пресъхнали и изгнили през годините дотам, че само чакаха една искрица във въздуха, за да пламнат като кибрит.

Някои от задните стаи бяха станали съвсем необитаеми, вратите към терасите – готови да рухнат, бяха заковани с дъски. Тъй като по покрива не беше останало място, откъдето да не тече, на последния етаж се качвахме само в разгара на лятото – все едно отивахме на излет. При това, ако дъждът беше пороен, течеше и на втория етаж. В такива моменти нареждахме из спалните празни газени тенекии и легени.

По всичко личеше, че таваните са правени от различни архитекти, но са ги ремонтирали основно по едно и също време. Горкият собственик, явно човек с много пари и добри намерения, твърдо вярвал, че архитектурните недомислици могат да се оправят с ремонт. Накарал нови чираци да закърпят и боядисат продънените и течащи места на стария покрив, но след време, като разбрал, че напразно е тръгнал срещу природата, оставил всичко както си е било.

Широките дъски на дюшемето зееха така, че понякога, ако не успеехме бързо и ловко да настъпим изпуснато и търкалящо се десетаче или грошче на пода,

* Просторни открити и закрити помещения с каменна настилка. – Бел.пр.

то тутакси хлътваше в някоя пролука и безвъзвратно изчезваше. Една от ролите на тенекиите с вода из стаите и в салона беше да гасят и някоя случайно изтървана в тези процепи запалена цигара.

От опожарения ни конак оцеляха твърде малко вещи. А по-чупливите, в суматохата на пожара и при пренасянето им в бостана, бяха станали негодни за употреба. Особено гарнитурата с ореховите фотьойли, които изхвърлиха през прозорците на гостната от втория етаж направо в градината! Никакъв ремонт не можа да ги възстанови и цялата гарнитура си остана просто един дървен урод с натрошени части.

Защо след пожара моето семейство не се подслони в някоя свята къща, ами си взе беля на главата? Според мен, защото цялото домочадие начело с баба ми вярваше в често повтаряното обяснение: „Човек трябва да си остане такъв, какъвто го е създал Аллах!“. За фамилията Коджабаш аристократизмът се изявяваше чрез конака и чрез чернокожата и черкезка прислуга. Смятам, че ако след пожара се бяхме нанесли в някоя нова къща, всички щяхме да се почувстваме унизени.

Останките от шарени и лъскави картини върху отлепения и провиснал от тавана линолеум, разнебитените прозорци, които през зимата се облепваха по края с платнени или хартиени ленти, а задухаше ли вятърът, дрънчаха като звънчета за ключек, витрините по стълбищата, закрити с мукава или с обикновени стъкла вместо изпочупените някогашни витражи, килерът, в който често не можеше да се намери нищо повече от глава лук в газена тенекия, малко фасул и ориз, въртящият се шкаф за храна между харема и мъжките помещения, чернокожите слуги, които духаха и разпалваха ман-

галите с купуваните ден за ден от бакалина въглища, бавачките, притиснали сутрин малките госпожици и господинчовци между коленете си, за да ги залисват с черкезки песни и приказки, докато им разресват косите с оцет, гостуващите с преспиване босоноги роднини от Анадола – всичко това в очите на хората изглеждаше като продължение на предишното величие.

Стожерите на фамилията бяха баба, по-голямата ми леля и вуйчо. С изключение на няколко домашни помощници и бавачки, които също трябваше да се причислят към стожерите, останалите бяха цял полк едри и дребни дечурлига и различните за всеки ден – като в същински кервансарай, върволици от гости.

Съобщаваше се например: „С ваше разрешение вуйчо Рухи пристига да смени климата“. И един нисичък господин с рядка брада пристигаше заедно с няколко жени и деца, настаняваше се за седмица или за месец някъде в конака, после си заминаваше.

Друг ден пък се известяваше: „Рюстем паша ще мине на път от Манастър за Трабзон“. Пашата действително минаваше и оставяше семейството си да ни гостува за девет-десет дни. После се пръкваше новината, че черкезките чичовци са ходили в Хиджаз. По цяла седмица или десетина дни до стените на помещението за гости от мъжкото съсловие клечаха брадати старци с калпаци и ботуши.

Имаше един много особен съдия, покойният Расим ефенди, не знам какъв ни се падаше, но където и да отидеше, след шест месеца се връщаше с грейнало лице и живееше у нас, докато не поемеше ново съдийство. Спомням си добре – тези шест месеца бяха спазвани толкова точно, че ако съдията закъснееше съвсем малко, всички се притесняваха: „Няма ни звук, ни стон от Расим

ефенди! Горкият, дано не му се е случило нещо лошо!“.

Една от приказките, които непрестанно се въртяха в устата на баба ми, беше: „Дано Аллах да не затвори нечия врата!“⁴. Винаги посрещаше гостите ни с усмивка. Приемаше дори брадатите черкези и им говореше с часове, макар да не знаеха турски и като ги погледнеше в лицето, те си захапваха пръстите от срам.

Дали наистина баба ми се радваше на гостите? Или постъпваше така, защото го смяташе за човешки дълг на всеки домакин? Не знам. Само че към края на месеца, когато наличните ѝ пари започваха да привършват, а уличните търговци се струпваха пред портата, тя губеше целия си аристократизъм и сърцераздирателно викаше с цяло гърло:

– Изгорях, за да храня просяците!

А ако по това време имаше гости, и те надаваха викове в един глас с няколкото баджъ и дадъ (както се крещи по време на сунетите*, за да се заглушат писъците на момченцата), удряха длани една в друга, биеха се по коленете, вдигаха страшна олелия. Баба ми явно приемаше това преекспониране като правилно, защото дори големият ми вуйчо, поддръжник на Абдулхамид, от време на време искаше от нея пари. Така всичко се струпваше на нейната глава. Дали тя имаше някаква издръжка, месечен доход, скъпоценности, готови пари? Ако имаше подобно нещо, щеше да се яде до насита и нямаше всеки месец да настава олелия. Но със сигурност имаше няколко ренти, скъпоценности и солидна месечна издръжка. Мисля, че дори самата тя не знаеше с какви средства разполага. Защото, ако се съди по това, че непрекъснато сновеше до Кости сарафина и обратно, месечната ѝ издръжка беше

* Ритуално обрязване на момченца. – Бел. ред.

вече изчерпана. Най-големият дял от рентите и скъпоценностите бяха заложени, досещах се по непрестанното ѝ влачене до заложните къщи, застрахователния фонд и банките. Ако трябваше да изкарат за продан всичко, което беше заложила, за нея, горката, сигурно щеше да остане малка сума дребни пари на ръка.

Наистина, работата не отиваше на добре. Обаче и баба ми, и големият ми вуйчо, който прекарваше цялото си време в четене на останалата от двореца „История на Наима“ и лекуваше въображаемите си болести с куп измислени от него лекарства, не виждаха това затъване. Или поне не толкова ясно, колкото чернокожите баджи от Африка или черкезките калфи от Кавказ.